

II.MEŞRUTİYET'İN İLANI'NIN HALKA DUYURULMASI İÇİN HAZIRLANAN BELGE

* * *

THE DOCUMENT PREPARING FOR ANNOUNCEMENT OF THE II.
CONSTITUTIONAL MONARCHY

Dr. İhsan Sabri BALKAYA*

Türk aydınının demokratikleşme mücadelesi XIX.yüzyılda başlamıştır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluşu (1865) ile aydınlarımız, padişah otoritesini, halkın temsilcilerinden oluşan, meclisli bir idare ile gerçekleştirmek istemiştir. Başlatılan bu faaliyet meyvesini 23 Aralık 1876'da I.Meşrutiyet'in ilanı ile vermiştir. Böylece Osmanlı padişahının devleti yönetmedeki tek otorite oluşu bir noktada Meclis-i Mebusan ile sınırlandırılmış ve halk yönetime ortak edilmiş oluyordu.

Fakat halkın yönetime katılması ile özdeşleşen Meşrutiyet kavramı hafızalarda daha tam yerini almamışken, II.Abdulhamit Osmanlı-Rus Harbi'ni bahane ederek Meclis-i Mebusan'ı kapatmıştır.

Bunun üzerine Osmanlı Devleti'nde liberal hareketler artmaya başlamış ve her geçen gün yoğunluk kazanmıştır. Bu faaliyetlerin yoğun alanını ülke dışında Paris ve Cenevre ülke içinde özellikle Makedonya oluşturmuştur. Bu faaliyetlerin içerisinde kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de amacı, Abdulhamit'i tahttan indirmek ve Meşrutiyeti ilan etmek olmuştur¹.

İttihat ve Terakki Cemiyeti her geçen gün gücüne güç katmış ve artık Meşrutiyeti ilan edecek duruma gelmişti. Bunun için yalnız bir kıvılcım ya da bardağı taşıracak son damla gerekiyordu. Beklenmeyen kıvılcım, 8-9 Haziran 1908 tarihinde İngiliz Kralı VII.Edward ile Rus Çarı II.Nikola'nın Osmanlı topraklarının durumunu ele aldıkları Reval görüşmesi olmuştur².

Reval görüşmesi üzerine, 25 Haziran 1908 gecesi Selanik'te Refik Bey'in evinde İttihat ve Terakki ileri gelenleri toplanarak ne yapılacağı üzerinde konuşulmuş ve dağa çıkarak isyan hareketinin başlatılmasına karar vermişlerdir³. Böylece Makedonya'da Resneli Niyazi'nin başını çektiği geniş çaplı bir hareket başlatılmıştır. Bir taraftan bu hareketler

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

¹ Karpat, H.Kemal, Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s.36.

² Reval, Bugünkü Estonya'nın başkenti.

³ Arımaoğlu, Fahir, Siyasi Tarih (1789-1960), Ayıldız Matbaası, Ankara, 1975, s.307; Cebesoy, Ali Fuat, Sınıf Arkadaşım Atatürk, İnkılâp ve Ata Kitabevi, İstanbul, 1967, s.131.

⁴ Tunaya, Tark Zafer, Hürriyetin İlanı (II.Meşrutiyet'in Siyasi Hayatına Bakışlar), Arba Yayınları, II.Baskı, İstanbul, 1996, s.131.

devam ederken, İttihat ve Terakki ileri gelenleri de sık sık gizli toplantılar yaparak önemli kararlar almışlardır⁴.

Nihayet 22/23 Temmuz 1908 gecesi Selanik'te Refik Bey'in evinde, Manastır ve Ürgüp delegeleriyle yapılan toplantıda, artık Meşrutiyeti ilan etmenin zamanı geldiği konusu üzerinde konuşulmuş ve Cemal Paşa'dan (IV.Ordu Komutanı, Bahriye Nazırı) askeri vaziyetin de uygun olduğu görüşü alınınca, herkes Meşrutiyet'in ilanı konusunda görüş birliğine varmıştır.

Talat Paşa, bir beyanname hazırlanarak kararın halka duyurulmasını teklif etmiştir. Teklif kabul edilmiş ve duyuru hazırlamakla Ali Fethi (Okyar) görevlendirilmiştir. Ali Fethi Bey bir başka odaya geçerek Meşrutiyet'in ilanı halka duyuran tarihimize açısından büyük bir önem içeren belgeyi hazırlamıştır⁵. Ali Fethi Bey'in kaleminden çıkan ve Selanik merkezinde, vilayetin bazı sancak ve kazalarında sokak duvarlarına yapıştırılan, vatandaşlara dağıtılan belge dokuz paragraftan oluşup çok dikkat çekici ifadeler içermektedir.

Birinci paragrafta; otuz iki yıldır devletin yönetiminde söz sahibi olanların, birinci öncelikli olarak yapmaları gereken vatanın ve milletin huzur, güven ve saadetini sağlamak, iç ve dış güvenliği temin etmek, hukuki düzeni korumak olmasına rağmen, bu kadar zamanın boşa harcadığı özellikle belirtilmiştir. İttihat ve Terakki mensupları hükümcün karşısına çıkarken çok haklı sebeplerin olduğunu vurgulamışlardır.

İkinci paragrafta; Osmanlı Saltanatı'na tabii olmaktan övünç duyan şerefli, soylu mert ve sadık bir milletin bu özelliklerinin suistimal edilerek, yönetimde olanların zenginliklerine zenginlik katarak, hayvani zevklerini tatmin için milletin kanını emerek, dünya milletlerine karşı zelil ve hakir bir duruma düşürdükleri açıklanmıştır.

Üçüncü paragrafta; hükümetin kötü ve tanımlanamaz icraatları anlatılmaya devam edilmiştir. Milletin parası zorla elinden alınarak, mateme boğulduğu, vatan topraklarının birer birer elden çıkarıldığı, milletin hürriyetten mahrum edildiği, esarete düşürüldüğü, dünyaca meşhur zenginliklere ve servete sahip olan memleketin gittikçe harap ve perişan olduğu, bunlardan daha önemlisi milletin kafasına aynılık tohumları ekilerek birbirlerine düşman hale getirildikleri dile getirilmiştir.

Dördüncü paragrafta; konu orduya getirilmiştir. İcraatlarıyla hain olarak nitelendirilen hükümetin, donanmayı yok olma durumuna getirip, saygın ve şöhret sahibi ordunun başına hırsızları ve alçakları tayin etmesinin çok acı bir gerçek olduğunun inkâr edilemez olduğu söylenmiştir.

İttihat ve Terakki ileri gelenleri ilk dört paragrafta hükümetin kötü ve tamir edilmez icraatlarını dile getirmişlerdir. Bundan sonraki paragraflarda ise vatandaşlara çeşitli sorular sorularak dikkatleri çekilmiş ve cemiyetin yanında yer almaları sağlanmıştır.

Fiy Vatandaşlar!... ifadesiyle başlayan bölümde, vatandaşlara bu acı hakikatler karşısında kalplerinde her gün bir cziklik hissedip hissetmedikleri sorulmuş, akıbetlerinin

⁴ Uzunçarşılı, İ.Hakkı, 1908 Yılında II.Meşrutiyetin Ne Suretle İlan Edildiğine Dair Vesikalar, beliren, C.XX, S.77, İstanbul, 1956, s.108.

⁵ Okyar, Ali Fethi, Üç Devirde Bir Adam (Yay.Haz.Cemal Kutay), Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s.16-19.

nasıl olacağını düşünmeleri istenmiş, yapılanların insanlıklarına ağır gelip gelmediği sorulmuş, bütün bu yapılara tahammül etmenin, baş eğmenin insanlık şerefiyle bağdaşmayacağı tespiti yapılmıştır.

‘Ey Ahâlî!.. diye başlayan kısımda ise; milletin yokluklara, zorluklara tahammül ederken, İstanbul’dakilerin zevk ve eğlence içerisinde yaşadıkları vurgulanarak, daha ne kadar bu durumun devamına göz yumacakları sorulmuştur. Bu bölümde bir cümle çok dikkat çekicidir. İlgili cümlede, hükümetin padişah ile milletin arasına girerek bütün makamlara ehliyetsiz, faziletsiz ve namussuz kişilerin atandığı belirtilerek, padişaktan ziyade hükümet suçlanmıştır. Cemiyet hedef olarak padişahı devirmeyi seçmiş olmasına rağmen, hükümet ağırlıklı bir eleştiri yolu izleyerek, amaca ulaşmak için padişah direkt olarak hedef alınmamıştır.

Artık Yeter! (yetişir) cümlesiyle giriş yapılan sekizinci paragrafta cemiyet kendisini inanç ve ideallerini halka tanıtmaktadır. İttihat ve Terakki mensupları, vatanın saadet ve hürriyetini sağlamak için canlarını feda etmekten çekinmeyeceklerini, vatan sevgisini insanlığın en yüksek meziyeti olarak kabul ettiklerini özellikle vurgulamışlardır. Bu yoldaki engelleri kıracaklarını açıkça belirtmişlerdir. Kesinlikle Meclis-i Mebusan’ı açacaklarını, hukuki bir düzen kuracaklarını söylerken, vatandaşlardan kendi yanlarında yer almalarını veya hiç olmazsa namus ve vicdandan ayrılmamalarını istemişlerdir.

Mevcut hükümeti zalimlikle suçlayarak giriş yapılan paragrafta ise hükümet ikaz edilmektedir. Hükümetten millet üzerinde baskı ve zor kullanarak kendi zulmünü yaşatıcı kararlardan vazgeçmesi isteniyor. Eğer bu tavırlardan vazgeçmezse, cemiyetin ve milletin başlatacağı karşı hareketin hükümeti pek çok zarar ile uyandıracığı ve bunun çok şiddetli olacağı açıkça ortaya konmuştur.

Son kısım, dua ve niyaz ile Yaşasın Vatan, Yaşasın Millet, Yaşasın Hürriyet sloganlarıyla bitirilmiştir.

Bu duyuru belgesi, tavandan yapılacak olan köklü reform ve değişikliklere milleti ortak etmek üzere yapılan bir son girişim özelliği taşımaktadır.

10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908)

Persömbe Sabaha karşı Selanik’te
ve vilâyetin bazı sancak ve kazalarında
Sokaklara ta’âlik olunan beyannamedir

Erkân-ı Harbiye Binbaşısı

Ali Fethi Bey tarafından
kalemle alınmıştır

Vatanın refah ve saadetini temin etmek, milletin hukuk-u mukaddesesini muhafaza eylemek, terâkki ve tekâmül esbâbını hazırlamak, asayîsi umumiyeyi, emniyet-i dâhiliye ve hariciyeyi halleden vikaye eylemek vezâif-i mühimmesiyle mükellef olan hükümet; otuz şu kadar senedir hiçbirini zerrec kadar olsun ifâ etmedikten mâadâ bütün mesâi ve âmâlî vatanın zevâline, milletin kahr-u mazlumiyetine masrûf olmuştur.

Hükümet-i hazıra, asırlardan beri Saltanat-ı Osmaniye’ye tabiyetiyle müftchir olan ve necabeti ulvicenâbi, secâat ve merdliğıyle beyne’l akvâm-ı şahane bulunan millet-i

Osmaniye'nin merbutiyet-i sadâkatkârânesini sû-i istimâl ederek birkaç edebsiniz milyonlarını tezyid, ezvâk-ı hayvaniyesini temin için her türlü vesâit-i zâlîme ve hâineye müracaatla milletin kanını emmekden, dünyaya karşı zelil ve hakir kullanmaktan çekinmemişdir.

Efrâd-ı milletin eşyayı beytiyesi saldırarak cebren tahsil edilen milyonlara balığ olan birçok aileleri matemzâde ve sefil bırakarak dökdürülen kanlara mukabil bu meş'um tarz-ı idarenin devamı müddetince vatanın icrâyı mukaddesesinin birer ikişer elden gittiğini, milletin hukuk-u hürriyetinden birer suretle mahrum edildiğini her gün daha mazlim-i cehl ve esarete düşüğünü dünyanın en meşhur hezân-i servetine haiz olan memleketin gittikçe harabiyet ve izmihlâla sürüklendiğini, asırlardan beri bir arada yaşayan anâsır-ı milletin beyenlerine tohum-u fesad ve nifâk ekilerek birbirlerinin kanlarına susandırdıklarını görmekten başka bir şey kazanılmamıştır.

Hükûmet-i zalimenin bu mertebeye hiyanetinde dahi kalmıyarak milletin donanmasını imhaya kâd eylediğini şevket-i bahriymizi madûm haline getirecek vatani her gün daha acı bir sille-i hikâyetle rahnedâr eylediğini havas-ı mecbule-i merdanesiyle iştilhâr eden ordumuzun reis-i idaresine hırsızları ve alçakları geçirerek zaaf ve perişaniyetine sebebiyet verildiğini inkâr eylemek kabil midir?

Ey vatandaşlar! Bu acı hakikatlerle kalbinizin hergün ezildiğini hissetmez misiniz? Sizi nimet-i hürriyetden, nimeti marifinden mahrum ederek kâbus-u bela gibi vatanın istikbalini tehdid eden bu idare-i müstebide ile akibetinizin ne olacağını düşünmez misiniz? Muhit-i Şevkâtinde hayat bulduğunuz vatanın bütün istidâdı refah ve saadetine rağmen şu meşûm felaket ve mazlumiyetinden ma'zûb olmaz mısınız? Evladı bulduğunuz vatanın namını böyle telefâtadan sizi men' edecek kadar vicdanınızı tefyik eden bu mezâlîm ve isaf ve esaret altında ömür sürmek insanlığınıza ağır gelmiyor mu? Biliyor musunuz ki alemde hergün hakarete tahammül etmek en mukaddes hukukumuzu gasb etüren, beni nevkini düşünmeyen insan hayvandan farklı olmayan şerefsiz bir insandır.

Ey Ahalî! Ey çiftçiler namuskârane mesainiz neticesinde kazandığınız ve maişetinizden ayırdığınız paralarla İstanbul'daki edainiyenin kisc-i melğunlarını doldurmağa, sefahat ve rezaletlerini idame etmeğe milyonlar sarfiyla köşkler, apartmanlar vücuda getirmelerine daha ne kadar yardım edeceksiniz? Padişah ile milletin arasına girerek hükümetin müdrîkliğinden bedc ile vilayetlere ve sedâret varıncaya kadar, bi'l-cümle makâmatını ehliyesiz, faziletsiz ve namussuzlara veren, muhakemelerinizde hak ve adalet yerine zûlm ve rüşveti ilkâme eden (en Ali...hakikate ve marifeti tahrif edici hak edersen) gazetelerinizi herkesin tezyif ve tahkirine lâyıf erâcîfnâmeler haline koyan her nevi tekhülât-ı medeniyeden vesait-i muvasaladan milel sairenin bin de biri nisbetinde olsun istifadeye manî olan askerlerinizi sefil ve çıplak bırakan işbu idarenin daha ne zamana kadar harcınazar olacaksınız?

Artık yetişir! Vatanın istihmal-ı saadet ve hürriyeti uğrunda hayatını hiçbir şeyden esirgemeyen ve muhabbet-i vataniyeyi en büyük meziyet-i insaniye tanıyan (bilâtefrik cins ve mezheb) bi'l cümle Osmanlı erbâb-ı hüccet edilmek de veya hür olmak ahde-i peccaniyla milleti müstaid olduğu şehrhâ-ı helâsi ve necatî saadet ve hürriyete sed çeken mevâni kırmağa azm eylemiş olan ve Osmanlı Terakki ve İrtihat Cemiyeti namı tahunda birleşen işbu erbâb-ı hüccet: mazlumun hakkını zalimden almak ve hukuk-u maksadiyeyi istirdâd

eylemek, bütün idareyi cebriyc-i hazırayı lağv ile millet meclisini aşdırmak kararı katıyesindedir.

Cemiyetin vücudundan haberdar olmayan erbab-ı namus ve sadakat vatandaşlarımıza ihtar ederiz ki: Bize peyrev olabilecek metanetten mahrum iseler; istihsali pek garib olan bu maksad-ı Âli karşısında hiç olmazsa icâbat-ı namus ve haysiyetden katiyen ayrılmasınlar. Çünkü millet hiyanet ve alçaklık edenlere cezalarını vermek maksadı adaletperverânesinden asla iğran etmeyecektir.

Nankör hükümet-i zaireyi dahi ihtar ederiz ki; millet hayatında fevkinde bir kuvvetle istihsal-ı hürriyete çalışacağına âmel-i müstebidânesi uğrunda şaşkınca tedâbirden ictinâb etsin. Çünkü, cemiyet ve milletin mukabele-i ta'ruzkâranesi, hükümeti pek çok zâiat ile intibaha getirecek şiddetle de olacaktır.

Cenâb-ı Hak zalimlerin düşmanı, hak ve adalet isteyenlerin müfididir. Yaşasın vatan, yaşasın millet, yaşasın hürriyet.

Osmanlı Terakki ve İttihad Cemiyeti
Selanik Merkezi

ABSTRACT

The document prepared for the declaration of the Second Monarchy and the participation of the public in this movement is important from the point of view of its originality.

Leaders of İttihat ve Terakki Association invite public to get into motion against the government.

In this document, hanging on the streets, call public attention to injustice tyranny cruelty being in pleasure, enjoyment and their unserious way of administering of the government.

In addition, they want public to participate in the movement of constitutional monarchy by asking them how long they will endure these terrible governing.

Important expressions are present to understand well the second constitutional monarchy role on the way of becoming democratic.

Keywords: Second Constitutional Monarchy,
Public,
Original Document,
Injustice,
Tyranny Cruelty.